

TEOLOGICKÉ DOGMY A TEÓRIE PRAVDY

Pavel Hanes

0. ÚVOD

Problém s otázkou pravdy pretrváva a nezdá sa, že by názory konvergovali, skôr naopak. Pilátova otázka "Čo je pravda?" (Τί ἐστὶν ἀλήθεια; J 18:38) je aktuálna dnes ako kedykoľvek predtým.¹ Pokusy o vysvetlenie pojmu *pravda* sa vyskytujú v rôznych formách nielen vo filozofii, ale aj v umení. V tomto článku sa obmedzím na niekoľko filozofických teórií pravdy, ktoré porovnam s chápaním pojmu *pravda*, ktoré leží pri základe pojmu *dogma*. Mojmím cieľom je ukázať, že biblické chápanie pravdy je "širšie" ako to predpokladajú teórie pravdy, keďže zahŕňa nielen reč (myslenie) v zhode so skutočnosťou (aristotelovské chápanie), ale aj konanie v zhode s Božou vôľou. Okrem toho podľa biblického myslenia ako pravdivé je možné označiť nielen to, čo je, ale aj to, čo má byť.

"Tvoje slovo je pravda" (ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστιν. J 17:17) hovorí Ježiš vo svojej modlitbe a hoci nejde o priamu odpoveď Pilátovi, je to výrok, ktorý mu napriek tomu odpovedá. Božie slovo ako *pravda* je základom kresťanskej teológie, osobitne teológie reformačnej, ktorá svojím heslom *sola scriptura* odmietla filozofické prímеси problematizujúce biblické doktríny. Tento výrok je nevyhnutné chápať v jednote s vyjadrením ap. Pavla, že "kráľovstvo Božie nie je v slove, ale v moci" (οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀλλ' ἐν δυνάμει 1Kor 4:20), čím sa vyhneme bezduchému literalizmu, do ktorého konzervatívna teológia ľahko upadá. Úzkoprsosť, arogancia a sebaisté posudzovanie tých, čo majú iný názor, nikdy nie je výsledkom biblického poznania pravdy ako Božej moci.

0.1 POZNÁMKA K POJMOM

Keď hovorím o "teologických dogmách", nemám na mysli len cirkevné dogmy, ako ich chápu dejiny dogiem, ale v širšom zmysle všeobecne platné výroky odvodené z biblických kanonických kníh, obzvlášť tie, ktoré patria k základnej charakteristike konzervatívneho evanjelikalizmu. (Napr. Biblia ako Božie slovo; Kristov kríž ako jediná cesta spásy; znovuzrodenie ako podmienka komunikácie s Bohom...)

Pod "teóriou pravdy" budem chápať rôzne filozofické pokusy o definíciu pravdy. Pojmom "teória" sa rozumie "systém tvrdení z nejakej predmetnej oblasti, tj. logická konštrukcia, pomocou ktorej sa zo základných princípov odvodzujú dôsledky".² V prírodnej vede musí ísť o "jednotný, bezrozporný a tam, kde je to možné, matematický opis faktov a ich vysvetlenie z nutných zákonov a príčin".³ Podľa filozofa vedy DUHEMA "fyzikálna teória je abstraktný systém, ktorý má za cieľ SUMARIZOVAŤ (*résumer*) a LOGICKY ZATRIEDIŤ (*classer logiquement*) skupinu experimentálnych zákonov bez toho, aby si nárokovala tieto zákony vysvetliť".⁴ Problém týchto definícií teórie na definíciu pravdy je predovšetkým v tom, že už nejaké chápanie pravdy *predpokladajú*, keďže používajú pojmy ako napr. "logický", "bezrozporný" alebo "experimentálny". Okrem toho použitie pojmu "teória" (na rozdiel od hypotézy) predpokladá vylúčenie iného možného vysvetlenia. Tento prípad pri množstve "teórií" pravdy celkom jasne nenastáva.

0.2 PROBLÉMY S PRAVDOU

"Nemali by sme hovoriť, že pravda je korešpondencia, koherencia, opodstatnená tvrditeľnosť, ideálne opodstatnená tvrditeľnosť, to, čo je prijímané v rozhovore tých správnych ľudí, to, čo raz bude

¹ NIETZSCHE túto otázku dokonca označil ako "to jediné, čo má v Novej zmluve cenu" (*hat das neue Testament mit dem einzigen Wort bereichert, das Werth hat*), ale podľa neho znamenala zároveň jej kritiku a zničenie. NIETZSCHE, F. *Der Antichrist*, 46.

² KOLEKTÍV *Filosofický slovník*. Heslo "teorie".

³ BRUGGER, W. (ed.) *Filosofický slovník*. Heslo "teorie".

⁴ DUHEM, P. *La théorie physique, son objet, sa structure*. s. 3.

tvrdiť veda alebo konečne to, čo vysvetľuje úspech vedy alebo našich bežných presvedčení."⁵ Táto veta jedného z moderných filozofov je príkladom problematizácie samotného pojmu "pravda", hoci on sám tento pojem neodmieta a prichádza s ďalšou modifikáciou ako si ho treba vysvetliť. Dekonstruktivisti celý západný pokus o zostavenie pravdivého obrazu sveta zaraďujú pod slová DESCARTESOVHO výroku, podľa ktorého nám správna metóda poznania umožní "stať sa pánmi a majiteľmi prírody" (*maîtres et possesseurs de la nature*)⁶ a celá táto filozofická tradícia je podľa nich nástrojom útlaku iných ľudí.

0.3 NEVYHNUTNOSŤ POJMU "PRAVDA"

Napriek tomu, že teológia tieto výhrady k využitiu západnej filozofickej a teologickej tradície nemôže nebrať vážne, sotva sa môže vzdať pojmu "pravda" v jeho univerzálnom význame. Ak hovorí o Bohu, ktorý je Bohom celého univerza, sotva je možné význam týchto tvrdení nejakým spôsobom relativizovať. PANNENBERG v tomto zmysle tvrdí, že "univerzálna platnosť teológie je nevyhnutne zviazaná so skutočnosťou, že hovorí o Bohu. Slovo 'Boh' je použité zmysluplne len vtedy, ak ním myslíme silu, ktorá determinuje všetko, čo jestvuje."⁷

1. TEÓRIE PRAVDY (TP)

Uvediem tu niekoľko teórií pravdy, ktoré sa vzťahujú na jazyk, teda na výroky. Nebudem teda diskutovať napr. o HEGELOVOM,⁸ ani o KIERKEGAARDOVOM⁹ chápaní pravdy, ktoré sa netýkajú reči, ale poznania a postojov. HEGEL aj KIERKEGAARD rôznym spôsobom pokračovali v tradícii založenej na skúmaní ideí, ktorú je možné stopovať až k PARMENIDOVI a PLATÓNOVI, kým chápanie pravdy v teóriách pravdy vychádza skôr z empirickej tradície, ktorá sa zvykne odvolávať na ARISTOTELA.

1.1 NAJZNÁMEJŠIE TP

(1) Korešpondenčná TP považuje pravdu za zhodu myšlienky s objektívnou realitou. Výrok je pravdivý v tom prípade, keď vyjadruje skutočný stav vecí.

(2) Koherenčná TP definuje pravdu ako koherenciu medzi špecifikovanou množinou výrokov. Táto množina výrokov sa zároveň považuje za najoprávnenejší a najúplnejší opis sveta.

(3) Konsenzuálna TP bola vypracovaná pragmatikom PEIRCEOM a pravda je tu to, na čom sa zhodne nejaká skupina, napr. kompetentných výskumníkov.

(4) Pragmatická TP vidí pravdu ako úspešné uplatnenie myšlienky v praxi, jej užitočnosť.

(5) Sociálny konštruktivizmus tvrdí, že pravda vzniká pomocou spoločenských procesov, a že predstavuje mocenské zápasy v rámci nejakej komunity.

(6) Sémantická TP hovorí, že každé tvrdenie, že nejaká veta je pravdivá, je možné urobiť len ako formálnu požiadavku na jazyk, v ktorom je veta vyjadrená.

Jestvujú aj tzv "deflačné TP", ktoré vychádzajú z presvedčenia, že tvrdenia, ktoré zdanlivo hovoria o pravdivosti nejakého výroku, v skutočnosti nič takého nerobia.

(7) Performatívna TP, ktorej autorom je STRAWSON tvrdí, že povedať, že niečo je pravda, znamená vyjadriť svoj súhlas ako keď prikývame hlavou. Takže toto tvrdenie pravdu nepredikuje, nejde teda o žiadne tvrdenie, ale o akt súhlasu.

(8) Redundančná TP hovorí, že vyhlásenie o nejakom tvrdení, že je pravdivé, je jednoducho nadbytočné, pretože nepridáva k nemu žiadnu informáciu.

1.2 PROBLÉMY TP

Vyššie uvedené teórie pravdy sa nevedia zhodnúť v podstate na dvoch veciach: (1) či je pravdivosť možné vyjadriť jazykom, (2) či je možné pravdivosť nejakého výroku bezpečne skontrolovať. Prvý problém vyjadril FREGE takto: "Pravda je evidentne niečo tak pôvodné a jednoduché, že jej prevedenie na niečo ešte jednoduchšie nie je vôbec možné".¹⁰ Každá definícia pravdy už používa intuíciu, ktorú sa snaží práve definovať. Druhý problém (otázka korešpondencie) spočíva v tom, čo C.I. LEWIS nazval

⁵ DAVIDSON, D. *Subjektivita, intersubjektivita, objektivita*. s. 218.

⁶ DESCARTES, R. *Discours de la Méthode*. časť 6.

⁷ PANNENBERG, W. *Basic Questions in Theology I*, s. 1.

⁸ "Boh je pravda" (HEGEL, G. W. F. *Enzyklopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse*. § 19.)

⁹ "Pravda je subjektivita." (KIERKEGAARD, S. *Concluding Unscientific Postscript*. s. 189.)

¹⁰ FREGE, G. *Logik*. In: KOLMAN, V. *Logika Gottloba Frega*, s. 59.

lokalizáciou faktu. Taká lokalizácia potrebuje referenčný rámec, takže "ak pravdivé teórie vôbec s niečím korešponujú, musí to byť vesmír ako celok".¹¹

2. DOGMA

Pojem "dogma" je pre súčasného človeka pejoratívny pojem, ktorý znamená požiadavku veriť nedokázanému a zákaz myslieť. Napriek tomuto nedorozumeniu sotva sa tohto pojmu môžeme vzdať. V každom prípade je však potrebné upresniť jeho pochopenie.

2.1 ČO JE DOGMA?

Chápanie dogmy nie je v kresťanstve jednoznačné. HARNACK definoval dogmu historicky ako "...článok viery, ktorý je logicky formulovaný a vedecky vyjadrený, ...povýšený na *articulus constitutivus ecclesiae*."¹² Ďalej povedal: „Pri základe dogmy je vždy *autorita*, ktorá dogme dodáva pre tých, ktorí túto autoritu uznávajú, význam fundamentálnej pravdy. Zároveň je do dogmy zavedený *sociálny* element, ktorý je v dogme v tom zmysle, že dogma vytvára komunitu.“¹³

BARTH na rímsko-katolícku definíciu, ktorá hovorí, že "dogma je *veritas a Deo formaliter revelata et ab Ecclesia sive solemniter sive ordinarie definita*." odpovedá: "...Dogmy nie sú *veritates a Deo formaliter revelatae*. V dogmách je to cirkev minulosti, ktorá hovorí. Toto je úctyhodné. Vyžaduje to rešpekt. Je to normatívne. Hovorí *non sine Deo*, ako sa patrí. Ale predsa je to stále Cirkev. V dogmách cirkev definuje, tj, limituje zjavenú pravdu, Slovo Božie. Slovo Božie sa takto stáva slovom človeka. ...Dogma je súhlas cirkevného zvestovania so zjavením osvedčeným v Svätom Písme. ...Slovo Božie je nad dogmou ako sú nebesia nad zemou."¹⁴

Dejiny kresťanského učenia, ako ich podáva Jaroslav PELIKAN v diele *The Christian Tradition*, nie sú *dejinami dogiem*, ktoré sa sústreďujú na normatívne výroky kresťanskej viery, cirkevné oficiálne učenie prijaté a zabezpečované cirkevnými autoritami. Dogma je to, čo PELIKAN označuje pojmom *vyznávať*, a toto je *časťou*, ale nie *synonymom* učenia. PELIKAN sa nesústredil len na to, čo sa *vyznáva*, a prekonal tak HARNACKOV mimoriadne úzky a v zásade právny koncept kresťanského učenia.

2.2 EVANJELIKÁLNE DOGMY?

Evanjelicálna teológia dogmy neodmieta, ale ani ich nepovažuje za dostatočné vyjadrenie kresťanskej viery. Evanjelicálny teológ kalvinistického presvedčenia, C. HODGE, definuje dogmatickú metódu teológie ako "metódu, ktorá pripúšťa nadprirodzené božské zjavenie a uznáva, že také zjavenie je obsiahnuté v kresťanskom Písme, ale ktorá redukuje všetky doktríny takto zjavené na formu nejakého filozofického systému. Toto robili aj mnohí cirkevní otcovia, ktorí sa snažili povýšiť πίστις na γνῶσις, tj. vieru obyčajných ľudí na filozofiu učencov."¹⁵ Táto redukcia je síce racionálne výhodná, ale prináša sebou nebezpečie petrifikovaného myslenia zbaveného tvorivosti.

Predreformačná cirkev si nechcela sama sebe priznať prácu na dogmách. Muselo byť zachované zdanie *semper idem*. Reformácia naopak, nepozná žiadne pôsobenie Ducha bez Slova. Slovo Božie, Písmo, je fundamentálnym prvkom pre učenie Reformácie a pre celú podstatu kresťanského náboženstva. Jeho výklad je vždy aktualizovaný, takže o nejakej "večnej formulácii" v dokonalej dogme tu niet ani reči.¹⁶ Vzťah medzi pravdou a jej formuláciou (napr. v dogme) vyjadril SCHAFF takto: „Pravda v Bohu, alebo pravda objektívne chápaná, je nemenná. Ale pravda v človeku alebo jej vnímanie rastie a rozvíja sa s človekom a s históriou. Zmena, ak je konzistentná, nie je nutne známkou herézy, ale môže byť znamením života a rastu, tak ako nedostatok zmeny na strane druhej nie je vždy známkou ortodoxie.“¹⁷

¹¹ DAVIDSON, D. *Subjektivita, intersubjektivita, objektivita*. s. 211.

¹² HARNACK, A. *History of Dogma I*, s. 1. Známe je HARNACKOVA téza, že "Vybudovanie dogmatického kresťanstva je dielom gréckeho ducha na pôde evanjelia" (Tamže, s. 17)

¹³ HARNACK, A. *History of Dogma I*, s. 14.

¹⁴ BARTH, K. *CD I*, s. 266, 306.

¹⁵ HODGE, C. *Systematic Theology I*, s. 5.

¹⁶ "Posledná ambivalencia (*ultimate ambivalence*) sa nedá vylúčiť dokonca ani vo výrokoch viery a v každom jazyku dokonca aj v záležitostiach viery." (KÜNG, H. *Infallible? An Inquiry*. In: HENRY, C. F. H. *God, Revelation and Authority IV*, s. 227.)

¹⁷ SCHAFF, P. *Creeds of Christendom I*, s. 87.

V tomto duchu evanjelická teológia nespočíva na nejakých večných formuláciách teologickej pravdy (dogmách), ale na viere v Božie slovo, ktoré je prijímané vierou darovanou od Boha,¹⁸ a aktualizované v spolupráci prirodzených (vedeckých) aj charizmatických (spirituálnych) metód výkladu.¹⁹

3. PRAVDA TEÓRIÍ A PRAVDA DOGIEM

Teórie pravdy, ako sme videli, sa nevedia dohodnúť na jednotnej definícii pravdy. Hľadanie napriek tomu pokračuje, keďže cynicky povedané "pravda je ten druh omylu, bez ktorého určité druhy živých bytostí nemôžu existovať".²⁰ Dogmy do tejto situácie vstupujú s ďalším nárokom na pravdivosť, hoci situácia je už aj tak dostatočne neprehľadná. PASCAL túto situáciu veľmi výstižne opisuje takto: "Človek nie je nič viac, ako predmet plný prirodzených omylov, ktoré nie sú bez milosti odstrániteľné (*ineffaçable sans la grâce*). Nič mu neukazuje pravdu. Všetko ho klame. Tieto dva princípy pravdy, rozum a zmysly, okrem toho, že im chýba akákoľvek úprimnosť, sa navzájom klamú - zmysly klamú rozum falošnými zdaniami. A tú istú falošnú hru, ktorú prinášajú duši dostávajú od nej na oplátku - tým sa im ona pomstí."²¹ PASCAL zároveň naznačil cestu von z tejto beznádejnej situácie - milosť. Ak teologické dogmy chápeme ako výroky, ktoré máme zmyslami, či rozumom skontrolovať a ovládnuť, sme v bezvýhodiskovej situácii. Ale dogmy, ktoré vykladajú Božie slovo, ukazujú ďalej, ako len k zmyslovému vnímaniu a logickému mysleniu.

3.1 PRAVDA AKO OVLÁDANIE

Postmodernisti radi vyčítajú každému, kto hovorí, že pozná pravdu, chuť ovládať iných a vnucovať im svoj pohľad na veci. Pojem pravdy sa však sotva dá oddeliť od všeobecnej platnosti: "Keď je niečo platné pre každého (*für jedermann gültig ist*), pokiaľ len má rozum (*sofern er nur Vernunft hat*), tak je dôvod toho objektívne dostačujúci a názor o jeho pravdivosti (*das Fürwahrhalten*) sa v takom prípade nazýva presvedčením."²² Všeobecná platnosť je úzko spojená s intersubjektivitou a opakovateľnosťou (testovateľnosťou): "Len opakovaním sa môžeme presvedčiť, že nenarábame s púhymi izolovanými 'koincenciami', ale s udalosťami, ktoré sú vzhľadom k svojej pravidelnosti a reprodukovateľnosti v princípe intersubjektívne testovateľné."²³ Je len prirodzené, že pri tzv. "vedeckej pravde" (testovateľnej, opakovateľnej), sa nikto na ovládanie nesťažuje, ale každý, kto by sa jej chcel vyhnúť, je v KANTOVOM zmysle považovaný za menej ako rozumného. (Každý sa zdá byť celkom spokojný napr. s tým, že je "ovládaný pravdou" Newtonovho zákona gravitácie, alebo Einsteinovou rovnicou o vzťahu energie a hmotnosti.)

Iná situácia je pri zisťovaní pravdy o neopakovateľných a jednoducho netestovateľných skutočnostiach - ako je napr. existencia a vlastnosti Boha, vznik vesmíru, existencia zmyslom neprístupného sveta, filozofia ľudských dejín ap. Súhlasí s takouto pravdou (ak naozaj ide o pravdu) znamená nechať sa zaradiť do nejakej "vyššej" schémy vecí, čo sebou nesie pocit nároku alebo nejakej povinnosti. Ak sa teórie pravdy nedokážu zhodnúť na úrovni overovania bežne testovateľnej skutočnosti, situácia v týchto oblastiach myslenia a poznania, ktorým sa venujú duchovedy, bude pochopiteľne ešte zložitejšia.

3.2 PRAVDA AKO PODDANIE SA

Pravda dogiem, ktoré sú výkladom Božieho slova, je len veľmi nedokonale "merateľná" pomocou ktorejkoľvek teórií pravdy. Korešpondenčná teória naráža na problém overovania mimo-zmyslovej skutočnosti, koherenčná na problém existencie jednotného súboru viet o celom ľudskom poznaní, konsenzuálna si sotva poradí s problémom, ktorú skupinu treba považovať za kompetentnú v otázkach zmyslu života alebo poznania Boha, pragmatická sa vlastne vzdáva pojmu "pravda" v jeho význame kritiky praxe, podobne to robí aj sociálny konštruktivizmus, sémantická TP vedie podľa TARSKÉHO

¹⁸ "Pravá viera, o ktorej hovoríme, nemôže byť vyrobená našimi myšlienkami, ale je čisto dielom Božím v nás." (LUTHER, In: THISELTON, A. C. *The Two Horizons*, s. 216.)

¹⁹ "Charakteristickou vlastnosťou evanjelického chápania dogmy a dogmatiky, je, že kladie zjavenie za nezávislý najvyšší súdny dvor proti doktríne a kázaniu cirkvi." (PANNENBERG, W. *Basic Questions in Theology I*, s. 183.)

²⁰ NIETZSCHE, F. *The Will to Power III/493*.

²¹ PASCAL, B. *Pensées*, s. 46.

²² KANT, I. *Kritik der reinen Vernunft*, s. 848.

²³ POPPER, K. *Logika vědeckého zkoumání*, s. 25.

k logickému sporu (Tarského teoréma nedefinovateľnosti). S teóriami pravdy úzko súvisia rôzne typy logiky, ktoré otázku výrokovkej pravdy ešte ďalej komplikujú.

Pravda dogmy sa na rozdiel od TP nevyčerpáva v pojmoch a schopnosti človeka kontrolovať a komunikovať poznanie.²⁴ Pravda sa tu poznáva nielen racionálnym uchopením, ale aj stretnutím s tým, kto pravdu odhaľuje. "Bytie človeka ako osoby nezávisí na jeho myslení, ale na jeho zodpovednosti, na tej skutočnosti, že najvyššie Ja ho oslovuje a oznamuje sa mu. ... Najhlbšia prirodzenosť človeka nespočíva v racionalite, ale "v schopnosti odpovedať, tj v existencii v Slove Stvoriteľa."²⁵ Takéto poznanie sa vymyká spod kontroly a je vždy závislé na slobodnom seba-oznamovaní Božom: "Vlastným obsahom zjavenia v Biblii nie je *niečo*, ale sám Boh. Zjavenie je Božie seba-oznámenie (*Selbstkundgebung*). Vlastné zjavenie, ktoré sa nazýva zjavením, o ktoré v celej Biblii ide, je Božie seba-oznámenie."²⁶

Tvrdenie o nepoznateľnosti Boha prostredníctvom racionality, svedomia alebo reči vedie logicky k otázke, ktorú adresoval HARNACK BARTHOVI:

sú zjavenia Biblie ... niečím tak nepochopiteľným (*Unfaßlich*) a neopísateľným, že neostáva nič iné, ako čakať, kým nazažiaria v srdci, keďže žiadne ľudské duševné ani duchovné funkcie k nim nesiahajú? ...je zážitok Boha (*Gotteserlebnis*) protikladný, prípadne disparátny ku každému inému zážitku...? ...Ak sú Boh a svet absolútne protiklady... ako je možná výchova smerom k Bohu, tj. k dobru? ...existuje ešte iná teológia - pripusťme jej ťažkopádnosť, krátkozrakosť a množstvo nemocí - ako tá, ktorá je v pevnom spojení a v pokrvmom príbuzenstve *s vedou ako takou*? A ak taká existuje, akú má presvedčivosť a cenu?²⁷

Na HARNACKOVU otázku BARTH odpovedal:

"...objekt teológie bol *najprv Subjektom* a vždy znovu ním musí byť - toto nemá so "skúsenosťou" a "zážitkom" nič do činenia. ...medzi pravdou *Božou* (ktorá sa pravdaže dá vyjadriť aj ľudskou rečou) a *našou pravdou* existuje *len* protiklad, *len bud'-alebo*."²⁸

Evanjelikálna teológia nestavia nevyhnutne pravdu Božiu a našu pravdu do barthovského dialektického protikladu *buď'-alebo*, ale zdôrazňuje celkom podľa Písma, že pravdou Písma je *Duch Písma* a nie nejaký s konečnou platnosťou zostavený systém koherentných výrokov z neho odvodených. Slovo Písma je "len" spoľahlivou stopou Ducha Božieho v dejinách, ktorú pre nové poznanie Boha musí ten istý Duch aktualizovať. Stopa síce dokazuje jeho prítomnosť a aktivitu v minulosti na každom mieste Svätého Písma, ale neumožňuje človeku automaticky ho uchopiť a ovládnuť v súčasnosti. Jeho sprítomnenie je v moci Ducha, ako hovorí "písmeno zabíja, ale Duch dáva život" (2Kor 3:6).²⁹ Snaha o kritické ovládnutie Písma z hľadiska exaktných vied založených na experimentovaní a racionálnej bezospornosti viedla ku kríze tzv. "písmového princípu", takže PANNENBERG dokonca tvrdí, že "...teológia nemôže pokračovať ako špeciálna veda Božieho zjavenia na báze Svätého Písma."³⁰ Toto tvrdenie je pravdivé len potiaľ, pokiaľ karteziánsky chápaná veda je synonymom ovládania prírody. Ak však pripustíme, že opakovateľnou a komunikovateľnou "metódou" poznávania je aj poddanie sa Duchu Písma (ktorý je Duchom Božím), nedostaneme síce *vedecký systém* v pojmoch moderného človeka, ale z Božej milosti (PASCAL) vyplýva, že dostaneme poznanie vecí z Božieho hľadiska. Vedecké poznanie prírody exaktnými metódami nestojí *proti* takému poznaniu, ale je jeho špecifickým prípadom. Toto poznanie prostredníctvom dogmy a Božieho seba-zjavenia nie je ani iracionálne, ani subjektívne, nekomunikovateľné, či nekontrolovateľné, vždy však ostáva v moci Božej a človek, ktorý ho z milosti dostáva, "má" ho len v trvalom a dynamickom spojení s Božím Duchom. Teológ pracujúci s dogmami Božieho slova je preto aj vo svojom poznávaní aj komunikovaní poznania odkázaný na prácu Božieho Ducha.

Poznanie pravdy ako poddanie sa Duchu Písma ďalej odkazuje nielen na poznávanie toho, *čo je*, ale aj toho, *čo má byť* - zmyslu existencie a Božieho tvorivého konania pre budúcnosť. Táto "definícia" pravdy sa netýka len prístupu k skutočnosti prostredníctvom reči, ale aj prístupu k Božiemu

²⁴ Toto samozrejme neznamená, že *slová* nie sú pre dogmu dôležité, ani to, že by dogma nebola komunikovateľná alebo kontrolovateľná. Jej pravda však v tomto nespočíva.

²⁵ BRUNNER, E. *Truth as Encounter*, s. 19.

²⁶ BRUNNER, E. *Offenbarung und Vernunft*, s. 36.

²⁷ BARTH, K. *Klärung und Wirkung*, s. 339-342.

²⁸ Tamže, s. 342.

²⁹ τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ

³⁰ PANNENBERG, W. *Basic Questions in Theology I*, s. 12.

cieľu prostredníctvom Krista. Preto Ježiš môže povedať "Ja som tá ...pravda" (J 14:6). Odhaľovanie pravdy prostredníctvom dogiem neostáva pri staticky opisovanej skutočnosti, ale je stretnutie s dynamicky tvoriacou sa realitou v Bohu. Už grécke myslenie obsahovalo myšlienku organizujúceho logosu, ale "starovekí filozofi nemali vôbec v úmysle dať slovu nadradenosť nad bytie".³¹ Slovo, ako ho poznáme z Písma, je však tvorčí princíp, takže o Ježišovi je tiež možné povedať, že je stvoriteľský Logos (J 1:1). Kontrolovať slovo o budúcnosti klasickými teóriami pravdy je samozrejme nezmyselné, ale podľa biblickej dogmy prorocstvo je pravdivé, ak je vyslovené z Boha. V tomto zmysle chápe pravdu HEGEL, keď hovorí, že za pravdivý je možné označiť len celok na konci jeho vývoja.³² Nemusíme hneď súhlasiť s celou HEGELOVOU evolučnou filozofiou, aby sme nahliadli použiteľnosť tohto chápania pravdy ako *zodpovedanie veci cieľu, pre ktorý bola vytvorená*.

4. ZÁVER

Uctievaťnosť Boha spočíva nielen v tom, že človek pozná pravdu o Bohu, ale nevyhnutne aj v tom, že človek *vie*, že *nevie*, aký Boh je v jeho podstatnom bytí. Agnostik HUXLEY uštipačne v tomto zmysle poznamenal: "Mám proti kresťanom námietku, že vedia o Bohu príliš veľa."³³ KUZÁNSKY v diele *O učenej nevedomosti (De docta ignorantia)* spája poznanie Boha s poznanou nevedomosťou. Jeho formulácia tohto spojenia je zaujímavá aj dnes:

Uctievanie Boha (*cultura Dei*), ktorý má byť uctievaný v duchu a pravde, musí byť založené (*necessario se fundat*) na pozitívnych afirmáciách (tvrdeniach) o ňom. Preto každé náboženstvo vo svojom uctievaní musí stúpať nahor prostredníctvom kladnej teológie. Takto uctieva Boha ako Jedného a Troch, ako Najmúdrejšieho a Najmilostivejšieho, ako Neprístupné Svetlo, ako Život, Pravdu atď. A vždy nasmerúva svoje uctievanie skrze vieru, ktorú opravdovejšie dosahuje prostredníctvom učenej nevedomosti (*per fidem, quam per doctam ignorantiam*). Verí, že Ten, koho uctieva ako Všetko-v-jednom a Ten, koho uctieva ako Neprístupné Svetlo nie je svetlo ako fyzické svetlo, oproti ktorému stojí tma, ale je nekonečné a najjednoduchšie Svetlo, v ktorom tma je Nekonečné Svetlo; a verí, že Nekonečné svetlo vždy svieti v tme našej nevedomosti (*ipsa infinita lux semper lucet in tenebris nostrae ignorantiae*), ale že táto tma ho nemôže obsiahnuť. A tak teológia negácie (*theologia negationis*) je tak nevyhnutne potrebná pre teológiu afirmácie, že bez nej by Boh bol uctievaný nie ako Nekonečný Boh, ale skôr ako stvorenie. A takéto uctievanie je modlárstvo; pripisuje obrazu to, čo patrí len samotnej realite.³⁴

Význam dogmy ako zjavenej pravdy je v tom, že ukazuje nad seba - nad svoju formuláciu, nad racionálne komunikateľný obsah k transcendentnému poznaniu založenému na zjavení Božom.

³¹ PANNENBERG, W. *Basic Questions in Theology II*, s. 14.

³² HEGEL, G. W. F. *Phänomenologie des Geistes*, Vorrede.

³³ "I object to Christians: they know too much about God." (CHAMBERS, O. *Baffled to Fight Better*, s. 36.)

³⁴ NICHOLAS OF CUSA: *On Learned Ignorance I*, kap.26.